

XALQ TA'LIMI

ISSN 2181-7839

O'ZBEKISTON RESPUBLIKASI XALQ TA'LIMI VAZIRLIGINING
ILMIY-METODIK JURNALI

Muassis:

O'zbekiston Respublikasi Xalq ta'limi vazirligi

PUBLIC EDUCATION

SCIENTIFIC-METHODICAL JOURNAL
MINISTRY OF PUBLIC EDUCATION OF THE
REPUBLIC OF UZBEKISTAN

2021

2-son
(Maxsus)

Jurnal 1918-yil dekabr oyidan chiqa boshlagan
O'zMAA tomonidan 2013-yil 4-martda qaytadan ro'yxatga olinib, 0104-raqamli guvohnoma berilgan.

TOSHKENT

TAHRIRIYAT

- 4** Oliy ta'limda kredit-modul tizimi – ta'limning mehnat bozoriga transformatsiyasidir

TA'LIM VA TARBIYA NAZARIYASI

- Sh. Mardonov, O. Jabborova 6** Ta'lim jarayoniga innovatsiyalarni tatbiq qilishning tashkiliy-pedagogik jihatlari
- A. Abdullayev 9** Boshlang'ich ta'limda jismoniy tarbiya darslarini sog'lomlashtirishga yo'naltirish metodikasi
- D. Maxmudova 12** Maktabgacha yoshdagi bolalarni estetik tarbiyalash muammosiga nazariy yondashuvlar
- M. Musurmonova 16** Umumiy o'rta ta'lim maktablari boshlang'ich sinflarida ta'lim sifatini oshirishda "Matematika" fanining ahamiyati
- R. Musurmanov, M. Musurmonova 20** Umumiy o'rta talim maktablarida pedagogik konfliktlar va ularning profilaktikasi muammolari xususida
- F. Ochilov 23** Umumiy o'rta ta'lim maktablari boshlang'ich sinf o'quvchilarining amaliy faoliyatini takomillashtirishda "Atrofimizdagi olam" va "Tabiatshunoslik" darslarining ahamiyati
- B. Axmadaliyev 27** Umumiy o'rta ta'lim maktablari boshlang'ich sinf o'quvchilarining estetik bilimlarini va ijodkorlik qobiliyatlarini shakllantirishda texnologik ta'lim darslarining ahamiyati
- G. Tojiboyeva, Z. Suleymanova 31** Boshlang'ich sinf o'quvchilari nutqini o'stirishda didaktik o'yinlarining roli
- U. Shermatova 35** Millat ruhini saqlash yo'lida
- F. Atabekov 39** Bola tafakkurining rivojlanishida jismoniy tarbiya mashg'ulotlarining o'rmi
- O. Jabborova 43** Yangi ijtimoiy-iqtisodiy sharoitlarda boshlang'ich ta'limni rivojlantirishning pedagogik muammolari
- M. Achilova 46** Shaxsning jismoniy, psixologik rivojlanishida pedagogikaning roli
- D. Po'latova 50** Xalq ta'limi tizimida "Barkamol avlod" maktablari
- Z. Umarova 54** Ta'lim muassasalaridagi nizolarni hal qilish

TA'LIM VA TARBIYA METODIKASI

- M. Abdullayeva 57** Pedagogik va tarbiyaviy ishlar metodikasi
- G. Kuzmanova, B. Alimov, N. Beketov 61** Uchinchi tartibli tenglamalar
- X. Gulyamova 65** Umumiy o'rta ta'lim maktablarining boshlang'ich sinflarida o'qish metodikasi
- R. Nosirova 69** Maktabgacha ta'limda metakognitiv ko'nikmalarni shakllantiruvchi metodlarni qo'llash orqali bolalarni maktabga tayyorlash

ZAMONAVIY TA'LIM TEXNOLOGIYALARI

- D. Mutalova 73** Ta'lim klasteri talabalarni innovatsion kasbiy tayyorlashning innovatsion asosi sifatida
- L. Boliyeva 76** Oliy ta'limda "Steam" texnologiyasidan foydalanishning didaktik imkoniyatlari

Raxmatilla MUSURMANOV,

Chirchiq davlat pedagogika instituti

“Pedagogika va menejment” kafedrası dotsenti, pedagogika fanlari nomzodi

Mavludaxon MUSURMONOVA,

Chirchiq davlat pedagogika instituti

“Boshlang'ich ta'lim” kafedrası o'qituvchisi

UMUMIY O'RTA TA'LIM MAKTEBLARIDA PEDAGOGIK KONFLIKTLAR VA ULARNING PROFILAKTIKASI MUAMMOLARI XUSUSIDA

Annotatsiya

Maqolada maktab o'quvchilari va o'qituvchilari o'rtasida sodir bo'ladigan nizoli vaziyatlarning oldini olish to'g'risida fikr yuritilgan. Pedagogik konfliktni yuzaga keltirmasligi uchun tarbiyachi nozik psixolog va mohir pedagog bo'lishi lozim. Pedagogik konflikt – bu o'qituvchi va o'quvchi o'rtasidagi ziddiyatlarni, kelishmovchiliklar, tortishuvlar, mojarolar, muloqot jarayonida bir-birlarini tushunishlari, bir-birini idrok qilishlarini o'rganadi.

Kalit so'zlar. O'quvchi, o'qituvchi, ta'lim-tarbiya samarasi, pedagogik konflikt, pedagogik muloqot, ziddiyatlar, adolatsizlik, ta'na-dashnomlar.

Статья посвящена предотвращению конфликтных ситуаций между учениками и учителями. Чтобы не создать педагогический конфликт, педагог должен быть чутким психологом и квалифицированным педагогом. Педагогический конфликт – это изучение противоречий, разногласий, споров, конфликтов между учителем и учеником, их понимания друг друга в процессе общения.

Ключевые слова. Студент, учитель, воспитательный эффект, педагогический конфликт, педагогическое общение, противоречия, несправедливость, клевета.

The article is devoted to the prevention of conflict situations between students and teachers. In order not to create a pedagogical conflict, the teacher must be a sensitive psychologist and qualified teacher. Pedagogical conflict is the study of contradictions, disagreements, disputes, conflicts between a teacher and a student, their understanding of each other in the process of communication.

Key words. Student, teacher, educational effect, pedagogical conflict, pedagogical communication, contradictions, injustice, slander.

Maktab partasida o'tirgan o'quvchi dars jarayonida diqqatini bir joyga to'plab, ko'zlari jovdirab maroq bilan dars o'tayotgan o'qituvchini tinglaydi. Mamnuniyat bilan xushkayfiyatda yangi dars materiallarini o'zlashtirib, ustoziga havas bilan boqadi. Ko'nglidan bexosdan “Qani endi, hamma o'qituvchilarimiz ham shunday dars o'tishsa” degan fikr o'tishi tabiiy. Bora-bora sinfdagi ko'pchilik o'quvchilarda ana shu fan o'qituvchisiga o'xshab kelajakda o'qituvchi bo'lish istagi paydo bo'ladi.

Muhtaram Prezidentimiz Shavkat Mirziyoyev yaqindagina “O'qituvchi va

murabbiylar kuni” munosabati bilan soʻzlagan nutqida taʼkidlaganidek, “Hamмамizga ayonki, taraqqiyotning tamal toshi ham, mamlakatni qudratli, millatni buyuk qiladigan kuch ham bu – ilm-fan, taʼlim va tarbiyadir. Ertangi kunimiz, Vatanimizning yorugʻ istiqboli, birinchi navbatda, taʼlim tizimi va farzandlarimizga berayotgan tarbiyamiz bilan chambarchas bogʻliq”.

Taʼlim-tarbiyaning samarasi, taʼsirchanligi, avvalo, oʻqituvchiga, uning bilim saviyasiga, kasbiy tayyorgarligiga, mahoratiga bogʻliqdir. Oʻqituvchi ijodiy fikrlovchi: umuminsoniy va milliy qadriyatlarni, dunyoviy bilimlarni mukammal egallagan boʻlishi oʻz kasbi va bolalarni yaxshi koʻradigan insonparvar, adolatli, talabchan pedagogik odobli har bir oʻquvchisi ulgʻayib kelajakda yaxshi inson boʻlishiga ishonadigan, ularning barkamol shaxs, ishbilarmon kishi boʻlib yetishishiga koʻmaklashadigan mutaxassis boʻlmogʻi lozim. Zamonaviy oʻqituvchida ana shunday sifatlar mujassam boʻlsagina u oʻquvchilar va ota-onalarning hurmat va eʼtirofiga muyassar boʻladi. Bir soʻz bilan aytganda, oʻz vazifa burchini sadoqat bilan bajarib, jamiyat rivojiga hissa qoʻsha oladi. Shunday oʻqituvchilardan taʼlim-tarbiya topadigan shogirdlar hech qachon dars intizomiga nisbatan salbiy munosabatda boʻlmaydilar.

Agar buning teskarisi boʻlsa-chi? Darsga oʻz oilaviy muammolari bilan puxta tayyorgarlik koʻrmasdan, kayfiyatsiz holda sinfga kirib, dagʻal muomila va qoʻpollik bilan munosabatda boʻlib, alamini oʻquvchilarga sochib tursa-chi? Ustiga-ustak bilimi va tajribasi ham “hamin qadar” boʻlsa-chi? Bunday oʻqituvchini kim hurmat qiladi?

Hamma gap shundaki, bugungi maktab oʻquvchisi bundan oʻn-yigirma yil oldingi bolalar emas. Bolalar zukko, koʻngillari nozik, oʻqituvchining adolatsizliklari, oʻrinsiz taʼna-dashnomlarini koʻtarishga ular majbur emas. Natijada, sinfdagi oʻquvchilar va shunday toifadagi oʻqituvchilar oʻrtasida sunʼiy jarlik paydo boʻladi. Bunday oʻqituvchilarni oʻquvchilar hurmat qilmaydi, hatto u dars beradigan fanidan va darsidan bezishadi.

Konflikt – oʻzaro qarama-qarshi boʻlgan ziddiyatli manfaatlar va munosabatlarning ochiq toʻqnashuvidir. Konfliktning yechimini topish – konfliktli vaziyatni yoʻqotish hamda u yuzaga keltirgan munosabatlarni toʻgʻri yoʻlga solish bilimlari va koʻnikmalari majmuidan iboratdir.

Pedagogik konfliktologiya fanining predmeti – konfliktlarning yuzaga kelishi, rivojlanishi va tugallanishiga doir umumiy qonuniyatlardir. Konfliktning oʻzaro taʼsir subyeksi – alohida odam, yoki odamlar va odamlar guruhi boʻlishi mumkin.

Pedagogik konfliktologiya fan sifatidagi vazifasi:

- gumanitar fanlar sohasi sifatida uning obyektiv predmetidagi izlanishlar va asosiy kategoriyalari haqida talabalarda nazariy tasavvurlarni shakllantirish:

- pedagogik faoliyatning insonparvarlikka yoʻnaltirilganligini ochib berish;

- konfliktlarni bartaraf etish, oldini olish, yechimini topishning asosiy shakl va usullarini egallash;

- pedagogik konfliktning qonuniyatlari va faktorlari haqida toʻliq tasavvurni shakllantirishdan iborat;

- pedagogik konfliktli vaziyatlarni muvofiqlashtirish, tahlil qilish va tushunish, umumiy ilmiy yondashishni aniqlay olishdan iboratdir.

Har qanday fan, fan sifatida oʻzining ilmiy-tadqiqot usullariga ega. Bu usullar orqali oʻz mazmunini boyitib, yangilab boradi. Fan mazmunini boyitish va yangilash maqsadida mavjud kasbiy, pedagogik-psixologik hodisa va jarayonlarni, uning maqsadi va vazifalariga muvofiq keladigan tadqiqot usullari bilan oʻrganadi.

Ilmiy pedagogik izlanish jarayonlarini amalga oshirishda quyidagi ilmiy-tadqiqot

metodlaridan foydalaniladi: kuzatish; o'z-o'zini tahlil qilish; og'zaki va yozma so'rov; anketalashtirish; test so'rovi; ishbilarmonlik o'yinlari va h.k.

Pedagogik amaliyotda konfliktni yuzaga keltirmasligi uchun murabbiy-tarbiyachi nozik psixolog va mohir pedagog bo'lishi lozim. Tarbiyasi, nazariy bilimlari va pedagogik sezgirligi vositasida o'qituvchilar va o'quvchilar bilan oson til topisha oladi, maktabda va undan tashqarida birgalikdagi faoliyatni mohirlik bilan uyushtiradi, tarbiyalanuvchining fikri, tuyg'usi va irodasini bevosita va bilvosita boshqarish san'atini egallagan bo'ladi. Tarbiyachi tadqiqotchi, tashkilotchi, jamoatchi, fan, sport, texnika yoki san'atga shaydo bo'lgan inson bo'lishi zarur. U o'z qalbining butun boyligini tarbiyalanuvchilariga hadya etadi.

Pedagogik muloqot tarbiyachi va tarbiyalanuvchilar o'rtasidagi o'zaro munosabat fikrlar almashuvi, bir-birlarini tushunishlari va tinglashlari pedagogik muloqotda amalga oshiriladi. Pedagogik muloqotning samarali bo'lishi pedagog va o'quvchilarga bog'liqdir. Pedagog tinglash qobiliyatiga ega bo'lsa, u sabr-toqatli va bolajon bo'lsa, o'qituvchi va o'quvchilar o'rtasida nizo yuzaga kelmaydi. U o'zining kasbiy kompetentligi – pedagogik mahorati bilan tarbiyalanuvchilarni ruhlantiradi, yangi fikr, g'oyalarning shakllanishiga sharoit yaratadi.

Pedagogik konfliktologiya fani – o'qituvchi va o'quvchilar o'rtasidagi ziddiyatlarni, kelishmovchiliklar, tortishuvlar, mojarolar, muloqot jarayonida bir-birlarini tushunishlari, bir-birini idrok qilishlarini o'rganadi. O'qituvchi bu muammolarni oldini olishi va yechimini topishi uchun o'z mutaxassisligini puxta o'rgangan, muloqot sirlaridan xabardor bo'lishi, darsni tashkil etish bilan birgalikda o'quvchilarni jalb qila olish qobiliyatiga ega bo'lishi kerak.

Demak, o'qituvchi ijodiy izlanuvchanlik qobiliyatiga ega bo'lish bilan birga tashabbuskor, yangiliklarga o'ch, izlanuvchan, ilg'or tajribalarni tez o'zlashtiradigan kabi kasbiy-shaxsiy sifatlarga ega bo'lishi nihoyatda zarur. Bunday sifatlar zamonaviy o'qituvchilar zimmasiga jamiyat tomonidan qo'yilayotgan talablar bilan hamohang bo'lmog'i kerak.

Konfliktologiya fani pedagogika, psixologiya, valeologiya, umumiy pedagogika, ma'naviyat va sotsiologiya fanlari bilan bevosita bog'liq va shu fanlar bilan hamkorlikda rivojlanib, takomillashib boradi va o'quvchilarni barkamol insonlar qilib tarbiyalashga munosib hissa qo'sha olishi shubhasiz.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Mirziyoyev Sh.M. *“O'qituvchi va murabbiylar kuni”ga bag'ishlangan tantanali marosimdagi “O'qituvchi va murabbiylar – yangi O'zbekistonni barpo etishda katta kuch, tayanch va suyanchimizdir” nutqi. “Xalq so'zi”. – T., 30.09.2020-y.*
2. Axmedova M. *“Pedagogik konfliktologiya” o'quv-qo'llanma. – T.: 2005-y. B. 17.*
3. Rashidov H., Musurmonov R. *“Dars intizomiga salbiy munosabatdagi bolalarga nisbatan konstruktiv ta'sir etishning nazariy asoslari” monografiya. – T.: Noshirlik yog'dusi nashriyoti, 2015-y.*